

Mai més!

Butlletí d'informació i comunicació de l'**Amical de Mauthausen**
i altres camps de concentració nazis

Sumari

- 1 En nom de la vida...
- 2 Refugiados españoles bajo la ocupación alemana (La paloma mensajera)
- 2 Ajut per a orfes de pares víctimes d'actes de barbàrie durant la 2a guerra mundial
- 2 El comando Bretstein
- 3 La memòria andalusa de l'horror nazi
- 3 Josep Simón a Sant Vicenç de Castellet
- 3 Els republicans i l'alliberament de París
- 3 Paraules de l'Aurora Campmany
- 3 Recordem a...
- 4 Lectures recomenades
- 4 Imatges i memòries de Mauthausen
- 4 Donacions

© Amical de Mauthausen i altres camps de concentració nazis

Sils, 1 baixos - 08002 Barcelona
Tel. 93 302 75 94 - Fax 93 302 75 83
e-mail: A_MAUTHAUSEN@terra.es

REDACCIÓ: Rosa Toran

EDITA: J.J.Gràfics
Tel. 93 555 43 18 - 08328 Alella

Dipòsit legal: B-14.608-2001

S'autoritza la reproducció de fragments citant la procedència.

EN NOM DE LA VIDA...

Hem tingut la satisfacció de rebre els materials elaborats per la professora d'Història Huguette Balny del Liceu Joffre de Montpellier, a partir del contacte permanent que ella i els seus alumnes van mantenir durant 17 anys amb Felipe Noguero, soci de la nostra Amical i traspassat recentment, tal com ressenyàvem en un anterior butlletí. A partir d'aquest treball es pot resseguir la intensa vida d'un home compromès amb la llibertat i la República, des del seu Betanzos natal fins al final dels seus dies a Montpellier. Enrolat com oficial a un vaixell durant la guerra, va abandonar Cartage-na amb la flota republicana per arribar a Tunísia, on fou internat a diversos camps fins al seu alliberament i el seu compromís amb les xarxes de resistència que li comportà la detenció i deportació a Sachsenhausen l'any 1943. Obligat a seguir una de les terribles "marxes de la mort", quan el final

de la guerra estava proper, va poder refer la seva vida i mantenir fidel als seus ideals, tal com ho mostren les felicitacions que transmetia als seus amics el dia 14 d'abril.

En homenatge seu traduíem i reproduïm el preàmbul d'aquests materials:

"El matí del 7 de març de 1939, jo encara dormia a casa d'un camarada, a Cartagena, quan la seva germana entra d'una revolada a l'habitació: 'Els feixistes estan a la ciutat!'. Em vaig vestir ràpidament, vaig posar-me el revòlver a la butxaca i vaig baixar al carrer.

Quan em dirigia cap el port on el 'Miguel de Cervantes' estava al moll, em vaig creuar amb una patrulla franquista que em va saludar reglamentàriament: jo era capità de vaixell, a la marina de la República, certament, però la patrulla no ho sabia. Vaig tornar la salutació amb energia i no em vaig girar.

Un cop al port, vaig veure el 'Miguel de Cervantes' sota pressió, a punt de salpar. Ja havien alçat les pasarel·les. Va baixar una petita barca a la que vaig saltar i, molt ràpid, per una escala de corda, ja em vaig trobar al creuer...

Va ser així com, vestit amb el meu uniforme, sota una bonica capota amb botons daurats, armat d'un revòlver, abandonava Espanya el 7 de març de 1939. Hi he retornat el 1965. Entretant, el meu pare, la meua mare, la meua germana Carmen eren morts, sense haver-me tornat a veure.

7 març 1939! Primera partida 'sense tambor ni trompeta', com hauria dit el meu camarada Luntz...

De fet era la meua segona partida, doncs va ser el juny de 1936 que jo vaig deixar la meua família. Però aquesta vegada, jo no sabia que partia per molt temps, per 29 anys. No ha estat fins molt més tard que he pensat en aquella primera partida. La meua mare, que no exterioritzava gaire els seus sentiments -era una altra època- em va acompanyar fins a la porta i em va abraçar al peu de l'escala, cosa que no havia fet mai abans..."

COL·LABORACIONS

Refugiados españoles bajo la ocupación alemana (La paloma mensajera)

El soci Joaquín Gálvez ens ha fet arribar des de San Sebastián un interessant relat dels avatars dels refugiats republicans a Normandia durant l'ocupació alemanya, del qual en reproduïm un fragment:

"Frente al Petit Seminaire, donde estábamos alojados unos 250 refugiados en el invierno de 1941, teníamos un Colegio católico requisado por los alemanes i transformado en kaserne; nos impresionaban los cañones que continuamente limpiaban y engrasaban, la férrea instrucción que hacían con los sargentos vociferando a 'lo prusiano', los centinelas inmóviles ante sus garitas pintadas a rayas rojas, negras, blancas, la banderola con la cruz gamada nazi ondeando que a mi me impresionaba más que los cañones; practicaban una guerra psicológica, era de gran efecto verles realizar el relevo de centinelas dándose la contraseña y efectuando el paso de parada 'el paso de la oca', cuatro soldados y un cabo, como si estuvieran delante del Führer en la 'Unter der Linden' berlínesa.

Una tarde, una paloma cruzó en vuelo por delante del cuartel alemán y penetró en nuestro Refugio, coseguimos cogerla y vimos que en una de sus patas tenía una anilla abultada, picados por la curiosidad desenroscamos la anilla en la que había un papel con un mensaje en francés, sin duda, dentro de la nebulosa de mis recuerdos que no retengo. Aquello nos sonaba a algo para la Resistencia y

que teníamos que entregarlo, pero ¿a quien?. Por esas casualidades que tiene la vida unas noches antes habíamos ayudado a un francés, traperero de profesión, un 'chiffonier' llamado Martin que tenía una habitación en el desván del Petit Seminaire; esa noche, con una gran borrachera, 'une bonne cuite' en el mejor argot que ya íbamos aprendiendo, le habíamos ayudado a 'echarse' en la cama, subía las escaleras cantando La Marsellesa 'a grito pelao'. Su chambre estaba llena de cachivaches propios de un traperero, entre los objetos dispares había un maniquí de los que utilizan las modistas y Martin se empeñó que lo pusiéramos dentro de la cama con él, se ve que era el precursor de la muñeca hinchable. Para demostrarnos su agradecimiento, -aunque ya para entonces era muy simpático con los españoles- aquella noche se abrió de corazón y por su estado de embriaguez con su lengua de trapo nos dijo que era de la Resistencia... Esperamos al día siguiente y ya sereno le dimos el mensaje, esto nos unió más en lo venidero.

No acabó aquí la odisea. Los alemanes al ver la paloma entrar en nuestro refugio con la algarabía de la chavalería por cogerla vinieron a buscarla al poco tiempo, un oficial con varios soldados; para entonces la habíamos desplumado y una madrileña de las castizas, la Sra. Pepa, ya la estaba guisando con zanahorias eliminando la 'prueba del delito'. Interrogados entre bromas y en serio les llevamos hasta la cazuela y levantando la tapa observaron el 'cadáver' en 'salsa perdiz'.

'¡Gut, Gut!' Decía el oficial sonriendo pero preguntando '¿papier, le papier?'. La madrileña con toda la guasa le respondía: 'Nein, ni paper ni papá...'

No insistieron en sus sospechas y ante aquel cuadro de miseria 'a la española' pensarían: '¿Qué se va a esperar de estos muertos de hambre?'

Joaquín Gálvez

Ajut per a orfes de pares víctimes d'actes de barbàrie durant la 2a Guerra Mundial

El decret 200.51 del govern francès (27-7-2004) institueix un ajut econòmic als fills d'afussellats o deportats, des del territori francès i durant el període d'ocupació, morts en el camp, de nacionalitat francesa o estrangera, sempre i quan tinguessin menys de 21 anys en el moment dels fets. Queden exclosos d'aquest benefici les persones que ja percebeixin una indemnització vitalícia de la RFA o d'Austria, pels mateixos fets. El beneficiari pot rebre la quantitat de 27.440,82 euros o una renda vitalícia de 457,35 euros mensuals. Les demandes poden adreçar-se al Ministeri d'Antics Combatents de França o a les ambaxades dels seus països de residència i han de complimentar-se amb la documentació pertinent (acta del registre civil demostrant el parentiu, acreditació de la mort per causa de deportació o execució i declaració jurada de no percebre cap pensió vitalícia).

Ressaltem la importància d'aquest decret que pot afectar a fills de deportats republicans, per la qual cosa ens hem posat en contacte amb el consolat francès. Informarem de manera pormenoritzada als nostres associats el més aviat possible.

El comando Bretstein

Hi ha ocasions en què els esforços de l'Amical per tal d'estendre arreu del món la memòria dels republicans víctimes del nazisme es veuen abastament gratificats. És el cas de la professora Eva Feenstra i el seus alumnes de l'Institut de Romanística de la Universitat de Graz, que duen a terme una excel·lent tasca de recerca i divulgació sobre els republicans morts a Bretstein, comando de Mauthausen. El dia 26 de juny es va realitzar un acte d'homenatge al propi lloc, amb un significatiu ressò a la premsa austríaca i durant el qual es van llegir les paraules del president de la nostra associació, des de la qual mantenim un contacte continuat amb el departament universitari promotor de les activitats, per tal de facilitar-los la tasca i ser informats de l'estat de les seves recerques. A més de d'adreçar-se a l'actual directora de TVE per tal d'impulsar la realització d'un documental sobre el tema, el grup austríac ha confeccionat una pàgina web en llengua castellana (http://romanistik.uni-graz.at/staff/feenstra/Bretstein_web/index_bretstein.html). Tot el nostre suport a iniciatives com aquesta que contribuiran també a fornir amb més contingut "El comboi republicà a Mauthausen" del maig de 2005.

ACTIVITATS

La memòria andalusa de l'horror nazi

El passat 25 de juny, a l'Associació de la Premsa de Sevilla es va presentar el llibre Mauthausen 90.009. La història de un espanyol en los campos nazis dels periodistes Enmanuel Camacho i Ana Torregrosa (Ed. Centro Andaluz del Libro, Sevilla 2003, 269 pàgs.). Els autors recullen els episodis més rellevants de la vida d'Antonio Muñoz Zamora: guerra civil, exili i participació en la Resistència a França, fins a la seva detenció mentre realitzava treballs forçats a Bretanya, poc abans del desembarcament de Normandia. Des de Compiègne fou deportat a Dachau i posteriorment traslladat a Mauthausen, on mercès a la solidaritat dels altres companys, va poder sobreviure en el comando encarregat de tallar arbres. Muñoz retornà a Espanya el 1963 i s'implicà en l'activitat clandestina del PCE, tal com explica Santiago Carrillo en el pròleg del llibre.

En l'acte es va mostrar també un vídeo que recull imatges de Muñoz Zamora, mort recentment, advertint del perill del neonazisme, al temps que els periodistes glosaven la integritat d'un home que no va dedicar un minut de la seva vida a la venjança, sinó tan sols al treball de memòria. El representant del govern andalús, Enrique Cervera, va insistir en què l'acte era un homenatge extensiu als almeriencs deportats als camps nazis.

Josep Simón a Sant Vicenç de Castellet

Durant els dies 5 al 20 de juny a la Biblioteca S. Vives Casajoana de Sant Vicenç de Castellet, estigué oberta l'exposició "Mauthausen, crònica gràfica" i el dia 10 de juny es presentà el llibre Un clam de llibertat. Vivències de Josep Simon Mill, exdeportat de Mauthausen, a càrrec de l'autor, Ramon Salvadó Valentines, i amb la participació de Josep Simón

Els republicans i l'alliberament de París

El 24 d'agost París va retre homenatge als més de 3.500 espanyols de la Divisió Leclerc amb el descobriment d'una placa amb la inscripció "A los republicanos españoles, principal componente de la columna Dronne" en un mur del Sena. En l'acte els excombatents foren acompanyats per tres representants de comunitats autònomes, el conseller de Catalunya, Joan Saura, que va viatjar amb sis veterans, el president en funcions d'Astúries, Jaime Rabago, i la portanveu del govern basc, Miren Karmele Azcárate.

Aurora Cortés García, integrant del comboi d'Angulema i víctima del feixisme, ens va deixar el passat 23 de maig. Ara, la seva filla, Aurora Campmany, a la qual vàrem lliurar la placa commemorativa concedida per la Universitat de Barcelona als deportats catalans, en nom dels seus familiars ens ha fet arribar unes paraules d'homenatge:

"Tots estimem els nostres, però hi ha persones especials a les que tothom s'estima i la meua mare n'era una d'aquestes poques.

Plena de vida, amable amb tothom, lluitadora i forta fins el final, quan ha marxat deixant-nos un buit tan gros que, difícilment podrem omplir.

S'ha donat sempre als altres, sense rebre a canvi tant com es mereixia. La vida no li ha estat mai justa i les persones, sovint, tampoc. Ella, però, ha estat capaç de perdonar-ho tot i estic ben segura que ara, i sempre, continuarà vetllant per tots nosaltres."

Recordem a:

Manuel Azaustre, mort a la 1a quinzena de juny a Orleans. Nasqué el 29 de setembre de 1917 a Valdemeca (Cuenca). Fet presoner el 22 de juny de 1940 a la vora de Sant Diè com a voluntari de l'exèrcit francès, fou deportat el 13 de desembre a Mauthausen, amb la matrícula número 4.603. Va tornar a Espanya l'octubre de 1956.

Lorenzo Robledo Jiménez, que va morir a Madrid el 28 de juny d'enguany. Soci nº 96 de l'Amical, va entrar al camp de Mauthausen el 27 de gener de 1941 i va rebre la matrícula 6666.

Antoni Roig Lliví, nascut a Barcelona l'any 1919 va morir el passat 26 de juny. Refugiat a França el 1939, va quedar integrat a la 24 CTE fins a la seva captura el juny

de 1940 a la Moselle; després de romandre al stalag IIB va ser deportat a Mauthausen el 27 de gener de 1941 i forçat a treballar en el comando d'Ebensee. Retornà a Espanya el 1948 i va dedicar els darrers anys de la seva vida al manteniment de la memòria, com a secretari d'organització de la Amical. La seva pèrdua ha estat especialment sentida a molts dels instituts on la seva presència era habitual en tot tipus d'activitats i conferències, tal com ho mostren les cartes rebudes a l'associació.

Anna Sugrañes Bosch, sòcia nº 328, morí a Reus el passat 19 d'agost. Activa resistent en el París ocupat, era germana del deportat organitzador de l'Amical, Josep Sugrañes, i vídua del també deportat a Auschwitz, Robert V. Letellier.

Antonio Torcal Elipe, que va morir a Saragossa on havia nascut l'any 1916. Deportat a Mauthausen des d'Angulema, l'agost de 1940, va romandre a aquest camp i a Gusen fins a l'alliberament.

LECTURES RECOMENADES

Antony BEEVOR, *El misterio de Olga Chejova*, Ed. Crítica, Barcelona 2004, 334 pàgs. L'autor relata la vida a Alemanya durant els anys del nazisme de l'actriu de teatre i de cinema, Olga Chejova, neboda del dramaturg Anton Chejov. Les referències continuades a la història familiar, tant dels que vivien al seu voltant, com dels que romanien a la URSS, així com de la seva trajectòria professional, contenen fortes dosis de confusió pel que fa al posicionament polític, fet que s'accentua per l'excessiva literalitat amb què l'autor de l'obra utilitza els documents de la pròpia protagonista.

Aleksandar TISMA, *El kapo, El Acantilado*, Barcelona 2004, 383 pàgs. L'autor és un escriptor serbi que patí persecució i treballs forçats durant l'agressió alemanya, abans d'incorporar-se als partisans de Tito. Al voltant d'una trama novel·lada entorn les estratagemes i traïcions que desenvolupa un kapo, jueu batejat, per sobreviure, Tisma planteja els problemes clau de la supervivència i les complicitats. La reanudació de la normalitat per part del protagonista no es veurà trasbalsada fins al final de la seva vida, quan intentarà apagar la seva mala consciència fent esforços per localitzar

la noia jueva de la qual ha abusat durant la seva estada al camp.

Maria VASSILTCHIKOV "Missie", *Los diarios de Berlín (1940-1945)*, El Acantilado, Barcelona 2004, 509 pàgs. L'obra recull l'ambient de l'oposició dels cercles aristocràtics i de la casta militar tradicional al nazisme que culminà en l'atemptat contra Hitler el juliol de 1944. Els anys de guerra són viscuts per la protagonista, empleada al Ministeri d'Afers exteriors alemany, entre penúries materials, castells bombardejats i decadents habitacions d'hotels de luxe, fins que, a la caiguda del Reich, molts dels integrants d'aquests cercles passen a ocupar llocs de responsabilitat en la nova RFA. El llibre, preparat pel germà de l'autora, conté acurades anotacions i relats de persones properes als fets per tal de cobrir els buits existents en el diari.

Imatges i memòries de Mauthausen

Tal com estem anunciant des de fa mesos s'està preparant una gran exposició sobre els fons fotogràfics del camp de Mauthausen, en el context dels actes del 60 aniversari de l'alliberament. La nostra Amical ja ha nomenat el Comitè Científic i el Comitè d'Honor de l'exposició, que estaran formats per:

Comitè d'Honor: Jaume Álvarez, Paco Aura, Paco Batiste i Eusebi Pérez.

Comitè Científic: Josep Fontana, Ferran Gallego, Blas Minguez, Manel Risques, Margarida Sala i Rosa Toran

Reproduïm una nota dels comissaris d'aquesta exposició:

L'Amical de Mauthausen i altres camps de concentració nazis d'Espanya i l'Amicale des déportés et familles de Mauthausen de Paris han decidit realitzar conjuntament una exposició internacional dels fons fotogràfics de Mauthausen. Aquesta exposició serà possible gràcies a la col·laboració del Museu d'Història de Catalunya, dels Archives nationales de France i dels Archiv der KZ-Gedenkstätte Mauthausen del Ministeri de l'Interior austríac, institucions que conserven la major part d'aquesta documentació fotogràfica excepcional. Els dos comissaris de l'exposició, Stephan Matyus i Ilse About, fan una crida als lectors del butlletí: amb la finalitat de reunir la major documentació possible i de reunir les imatges disperses del fons, sol·liciten a qualsevol persona que conservi negatius o tiratges de fotografies de Mauthausen o qualsevol documentació relativa a la història de les fotografies que es possi en contacte amb ells per mediació de les Amicals o directament per mail (Ilse About: iabout@club-internet.fr - Stephan Matyus: stephan.matyus@bmi.gv.at).

Donacions

La Sra. Angelines Cano, vídua del recentment traspasat Salvador Benítez, ha fet donació a l'Amical d'un significatiu fons documental que contribuirà a preservar cara al futur la memòria de la deportació republicana. El càlid acolliment per part de la Sra. Angelines de les dues persones que van viatjar a Ceret per fer-se càrrec dels materials ha servit per reafirmar els llaços d'amistat i solidaritat entre els associats.

Mauthausen 2005

L'Amical de Mauthausen i altres camps està organitzant un viatge col·lectiu a fi que totes les persones que directament o indirectament en foren víctimes es puguin desplaçar fins Àustria per participar als actes commemoratius que hi tindran lloc, així com aquelles persones afins que vulguin compartir amb nosaltres aquest viatge.

El desplaçament d'Espanya a Àustria es realitzarà en avió, mentre que els trajectes interns seran en autocar. Ens allotjarem al hotel Courtyard Marriott (4 estrelles) de la ciutat de Linz des d'on començaran les diferents activitats.

Dates: del 5 al 9 de maig de 2005

Sortida des de Barcelona

Preu: 850 euros per a socis, 900 euros per a no socis

Com a reserva, preguem es faci una primera entrega a compte de 150 euros per transferència bancària a la Caixa del Penedès, c/c 2081 0136 06 3300002701

(No oblideu fer constar el nom a l'ingrès per a l'identificació)

Estem gestionant ajudes de les diferents administracions públiques. En cas de que aquestes es produeixin, evidentment repercutirà en una reducció dels preus esmentats.